

Laichman, Miloslav

Brněnská levicová inteligence v boji na obranu republiky před fašismem

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1968, vol. 17, iss. C15, pp. [53]-72

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102361>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILOSLAV LAICHMAN

BRNĚNSKÁ LEVICOVÁ INTELIGENCE V BOJI NA OBRANU REPUBLIKY PŘED FAŠISMEM

Hnutí levicové inteligence patří k významným revolučním tradicím v dějinách Československé republiky. Prokázalo pokrokový poznávací proces části inteligence v podmínkách kapitalistického řádu. Tento proces někdy vyúsťoval i v přímou spolupráci skupin levicové inteligence s revolučním dělnickým hnutím. Ovšem i samotné úsilí strany československého revolučního proletariátu — Komunistické strany Československa — směřovalo postupně k získání pokrokových představitelů inteligence ke společnému cíli. Celkový proces této problematiky však není jednoznačný, má mnoho složitostí, zahrnuje úspěchy i neúspěchy, má nestejnou průběh časový i teritoriální apod. Dosavadní průzkum a osvětlení celé této důležité i pozoruhodné dějinné látky je v podstatě také ještě v počátcích bádání naší historiografie.¹

Hned v počátcích průzkumu i v dalším průběhu zde vzniká řada otázek klíčových i dílčích. Klademe si otázku, jaký byl podíl a početnost levicové inteligence v rámci této společenské vrstvy v poměrech republiky před druhou světovou válkou, jaký byl pohyb tohoto podílu, je zde otázka organizačních forem hnutí levicové a pokrokové inteligence, jejich jednotlivé projevy, obsah a význam, jejich vztah k politickému dění, ke kulturnímu pokroku, ptáme se na podíl a účast levicové či revoluční inteligence na kulturní politice KSC, na její ostatní revoluční činnosti, chceme zjistit postoj či boj levicové inteligence proti fašismu a na obranu republiky atd. Na většinu těchto otázek dnes ještě nemůžeme podat uspokojivou odpověď, neboť známe jen část faktů a jejich souvislostí. Přesto je v současné době již možné navázat na cenné dílčí úspěchy v poznání vývoje levicové inteligence.

*

Již v počátcích Československé republiky a ve dvacátých letech byly vytvářeny příznivé předpoklady pro revoluční poznávací proces části naší inteligence. Již vlastně od nástupu imperialismu a později od vzniku všeobecné krize kapitalismu se vytvářely v celosvětovém měřítku předpoklady pro vývoj hnutí levicové inteligence a k realizaci jejího spojenectví s revolučním proletariátem. Prudký rozvoj výrobních sil vyvolal velký početní růst inteligence, ale i její další diferenciaci a narůstání rozporů mezi jejími progresivními celospolečenskými funkcemi na jedné straně a brzdicími tendencemi velkoburžoazie na straně druhé. Do řad inteligence přibývalo přílivu i z řad drobných pracujících a rozvíjel se i proces proletarizace částí inteligence. Celé toto prohloubení rozporů uvnitř inteligence i vzhledem ke kapitalistické společensko-ekonomické formaci se pak posunulo vpřed

ještě více pod vlivem Velké říjnové socialistické revoluce. Vedle těchto obecných činitelů vznikaly v novém československém státě ještě další předpoklady. Nelze tu opomenout značný rozmach hnutí československého revolučního dělnictva, který vedl ke zrodu Komunistické strany Československa, získání nových podmínek vývoje inteligence po národním osvobození, fakt společného státu Čechů a Slováků, nový rozmach kulturní i hospodářský atd. V těchto nových podmínkách bylo i několik negativních stránek, jako zesílení české buržoazie, rozmach buržoazního nacionalismu a jiných forem měšťácké ideologie předválečné republiky, ale i teoretická nejasnost otázky spojenectví levicové inteligence s revolučním proletariátem v rámci státním i mezinárodním aj. Vzhledem k tomu všemu se ve dvacátých letech hnutí levicové inteligence v Československu formovalo jen pozvolna. Z teritoriálního měřítka však byly v tomto směru pokroky různé. Na tuto skutečnost působil rozhodně různý početní stav inteligence, rozdílná vyvrátole politikých poměrů, různý kulturní i politiký stupeň jednotlivých středisek, obcí, měst apod., ovšem i vzájemný vztah levicové inteligence a KSČ.

Při pohledu na vývoj levicové inteligence v Brně a okolí, na vytváření předpokladu pro zdejší hnutí revolučních intelektuálů zjišťujeme, že zde sehrály značnou roli nejen obecné rysy vývoje po první světové válce, ale i zvláštní, specifické poměry pod vlivem Říjnové revoluce a vznikem samostatného Československého státu. Získání národní svobody spolu s rozmachem revolučních myšlenek a činů v dělnickém hnutí, hluboce zapůsobilo na část pokrokové a levicové inteligence. Zvláště pak v brněnském prostředí byl tento proud posílen o specifika zdejších poměrů. Město Brno bylo po roce 1918 vedle Prahy dalším skutečným velkoměstským střediskem českého živlu, stalo se zemským hlavním městem, ztratilo neblaze působící vliv Vídně a německé převažy, docházelo zde k silnému počesťování veškerého politikého a kulturního života. Připojení českých dělnických předměstí k Brnu, rozšíření řídicího, správního, hospodářského a kulturního aparátu v městě, růst škol, techniky, založení university a dalších kulturních institucí, vytačování Němců ze správy, rozmach dělnického hnutí a jeho síla, to byli činitelé, kteří způsobovali, že právě v tomto centru vznikala příhodná situace pro rozšíření řad inteligence, pro zdejší kulturní a ideové oživení, pro vznik levicové inteligence. Vznikem národní svobody, nastolením poměrně demokratických poměrů a rozmachem národního uvědomění se nyní do popředí politikého, hospodářského a kulturního života země dostávala v mnohem větší míře než předtím i mimopražská velká a větší střediska a mezi nimi zejména Brno. Zdá se, že v takových centrech společenského života nastal v nové situaci rychlejší pokrok a pohyb politikko-ideového dění. Nový demokratismus a rozmach pak dále působil i na růst decentralismu a proti pražskému centralismu. Snaha „kulturně oživit provincii“, „domyslit demokracii i kulturně“, provádět jakýsi programový decentralismus, to byly výrazné rysy kulturně politikého a ideového vývoje tehdejšího poválečného intenzivně pulzujícího Brna. I přesto však musilo Brno po roce 1918 překonávat jistou malost poměrů, nerozvinutost některých kulturních úseků, lokálnost a provinciálnost, jak na to např. poukázali z brněnských pokrokových představitelů inteligence Bedřich Václavek a J. J. Fischer.²

Zvláštnost a stupeň brněnských kulturních a politikých poměrů dala zde vyrůst Brněnskému Devětsilu, skupinám progresivních proudů v architektuře, v literatuře, mezi částí umělců, učitelů, mezi studentskou mládeží, zejména v Kostufře, i v jiných projevech levicové inteligence v Brně i okolí ve dvacátých letech.³ Také brněnská městská a krajská organizace Komunistické strany Československa

měly na tomto úspěchu svůj podíl. A také komunisté z řad inteligence byli ve hnutí levicové inteligence nejaktivnější.

V průběhu dvacátých let levicová inteligence na Bměnsku zapustila hluboké kořeny. Především mezi nastupující mladou generací vyrůstala řada nadaných, agilních a obětavých pracovníků, podnícených a podporovaných i staršími představiteli levicové inteligence, jako byl např. šéfredaktor komunistické Rovnosti Július Volek-Choráz. J. Volek-Choráz byl původně učitelem, ale i účastníkem revolučních událostí v Rusku, přesvědčený a vzdělaný komunista, který dokázal ke kulturně-politické spolupráci v krajském deníku KSC získat Bedřicha Václavka, mladého Františka Halase, Jana Krejčího a další z řad inteligence.⁴

Koncem dvacátých let se pak formovala brněnská levicová inteligence hlavně kolem dr. Bedřicha Václavka, který se také stal jedním z hlavních tvůrců zdejší Levé fronty a časopisu „Index“.⁵ Založením „Indexu“, kulturně-politické revue celostátního významu, se v Brně a okolí připravovala nejméně významnější organizace levicové inteligence v době před druhou světovou válkou — Levá fronta. Zejména brněnská Levá fronta se ukázala jako nejpočetnější a nejuspěšnější složka tohoto spolku v rámci celostátním.⁶ Působila nejen v Brně, ale i v širokém okolí po celé Moravě, i když pouze v letech 1929—1933. I přes toto poměrně krátké období hluboce ovlivnila vývoj levicové inteligence i daleko širší pokrokové veřejnosti a významně spolupracovala s komunistickou stranou na Bměnsku. *Brněnská Levá fronta dokázala pod Václavkovým vedením rozvinout velmi intenzivní a působivou činnost na bohaté kulturní paletě, v níž byla úspěšně spojována stránka odborná se stránkou politickou.* Po prvních dvou počátečních letech činnosti (1930 a 1931) uskutečnila brněnská Levá fronta velké množství různých akcí ve vrcholných letech své existence, v roce 1932 a v první polovině roku 1933. V těchto akcích byla zahrnuta dlouhá řada besed, přednášek, večerů až k velkým meetingům, výstavám, filmovým představením, mohutným protifašistickým projevům a protestním akcím sociálním a příkladně solidaritě se stávkujícími horníky rosicko-oslavanskými. Na dvě až tři sta brněnských činitelů Levé fronty, často za spoluúčasti hostů pražských i zahraničních, realizovalo akce spolku v odborných sekcích (hlavně v sekcích: literární a dramatické, architektonické, studentské, film-foto, technické aj.). Mimo to je třeba zvláště zdůraznit, že v brněnské Levé frontě byla značná účast (kolem 20 %) německých pokrokových představitelů inteligence. Ti vytvořili tzv. Linksfront, která ovšem úzce spolupracovala s českými příslušníky spolku. Dá se tedy říci, že tradice proletářského internacionalismu byly silné nejen mezi brněnským revolučním proletariátem, ale i mezi zdejší levicovou inteligencí. I tato stránka rozhodně patří mezi tehdejší zvláštnosti a chloubu tehdejšího pokrokového Brna.

Celou bohatou a působivou činnost brněnské Levé fronty znesnadňoval státní aparát i nepřátelský záštitelný postoj měšťáckých pravicových stran. Mnoho akcí bylo v zárodech a přípravě vůbec zakázáno, jiné byly omezovány, některé se pokoušeli rozbít fašisté i jiní reakční činitelé. V takových případech se projevilo častokrát pevné spojení Levé fronty s revolučním dělnictvem. Dělníci totiž přicházeli na akce spolku a část jich hlídkovala před vchodem a odrážela rozbíječské pokusy fašistických bojůvek. Bylo to příkladně svědectví narůstající důvěry revolučního dělnictva a komunistické strany k činům a úmyslům levicové inteligence.

Členy Levé fronty však zdaleka nebyli jen komunisté. Ti tam představovali hlavně jádro, v jehož čele působili zejména dr. Bedřich Václavek se svou man-

želkou Jaroslavou, předseda spolku, obětavý komunista, právník dr. Richard Fleischner, architekt Jiří Kroha, architekt Josef Polášek, dramaturg Emil František Burian (v počátcích brněnské Levé fronty, kdy působil v Brně), dr. Felix Loria, ing. František Priester, bratři Oldřich a Richard Blažkové, student Jiří Taufer, student Václav Vlk, dr. Immanuel Stern, Leo Kogos, architekt František Kalivoda a četní další.

Kolem tohoto jádra spolku se soustřeďovaly stovky dalších členů i příznivců a návštěvníků akcí z řad pokrokového studentsstva, umělců, učitelů, právníků a jiných oborů inteligence, ale i z řad úředníků a dělníků. Často ani největší brněnské sály nestačily velkým návštěvám akcí. Vyvrcholením činnosti brněnské Levé fronty byla znamenitá podpora a solidarita stávkujících rosičských horníků, v jejich šestnáctitýdenní stávce v zimě 1932/33. Nešlo pouze o časté zájezdy příslušníků pokrokové inteligence přímo do revíru, ale o širokou pomoc, které se zúčastnila početná pokroková veřejnost na Brněnsku, dělníci, inteligence, malozivnostníci i malorolníci. Jenom díky této velké podpoře (stovky obědů, tisíce vánočních balíčků, přes sto tisíc Kč, na šest set dětí stávkujících horníků v rodinách pokrokové veřejnosti a dělníků na Brněnsku atd.) mohli rosičtí horníci vydržet v tak dlouhém zápase. Podobných příkladů solidarity s tak velkým rozsahem snad v tehdejší době jinde nenacházíme.

Brněnská Levá fronta svou činností a jejím dosahem měla velký význam v rámci celostátním. A to při řešení různých teoretických otázek, při prosazování a šíření pokrokových tendencí v umění a vědě, při šíření vědeckého světového názoru, při objasňování pravdy o SSSR, při vyjasňování pravdy o SSSR, při vyjasňování role levicové inteligence a programu Levé fronty, při řešení otázky spojenectví dělnické třídy s levicovou inteligencí. Brněnská Levá fronta byla také důležitým centrem organizačním, neboť se zde konaly důležité styky a setkání levicové inteligence, zejména tzv. říšská konference Levé fronty v ČSR v roce 1931, která navázala na VI. sjezd Komunistické strany Československa. Zvláště je také třeba zdůraznit již výše uváděnou šíři, podnětnost, pestrost a působivost akcí brněnské Levé fronty. Z hlediska početnosti členů a příznivců pak bylo opět Brno v čele v rámci celostátním.

Vyvrcholení činnosti brněnské Levé fronty koncem roku 1932 a v první polovině roku 1932 a v první polovině roku 1933 podnítilo zdejší státní aparát k rozhodnému zásahu proti levicové inteligenci. Již delší dobu byl připravován na brněnské policii obsáhlý podklad k zastavení činnosti a k zákroku proti Levé frontě.⁷ Takřka každý ostřejší výrok, každé otevřenější pokrokové slovo se stávalo záminkou k zákroku, který měl být prováděn i soudním řízením.

Zastavením činnosti brněnské Levé fronty dne 12. září 1933 bylo hnutí levicové inteligence na Brněnsku a jeho spolek zasaženo citelně. Jako hnutí však *Levá fronta pokračovala dále, a to v rozmanitých formách a v podstatě až do dnů okupace.* Jednou z prvních forem pokračovatelů tradic brněnské Levé fronty byl spolek ARS, který vznikl ještě v době působnosti spolku Levá fronta.⁸ Jinými formami pak bylo např. úsilí levicových a demokratických vysokoškoláků v Jednotě nemajetných studentů, spolek Lidová kultura, Etické hnutí, skupiny levicových intelektuálů kolem časopisu „Index“ atd.

Skutečnost a možnost dalšího pokračování hnutí levicové inteligence i přes zásah proti Levé frontě do jisté míry vycítila i brněnská policie, když její tehdejší ředitel dr. Kráčmar již 21. září 1933 ve své zprávě Zemské správě politické uvedl, že „dle důvěrných zpráv nemíní vedoucí činitelé Levé fronty upustit od další

činnosti Levou frontou sledované a zamýšlí v dohledné době zříditi jinou organizaci ve formě spolku pod jiným názvem nějakého vzdělávacího spolku, aby takto za firmou tohoto spolku mohla pokračovati v komunistické agitační činnosti a propagandě mezi levicovými intelektuály“.⁹ Brněnská policie tenkrát ještě nevěděla, že její úvaha a obavy se již staly faktem.

Brněnský ARS, klub pro moderní umění a vědu, který se stal hlavním pokračovatelem zdejší Levé fronty vznikl podle údajů pamětníků již v letech 1932 a 1933.¹⁰ Podle jednoho z těchto pamětníků, německého komunisty, původně člena Levé fronty a pak významného činitele ARSu Luciána Wichse, vyšel návrh na založení ARSu od dr. Richarda Fleischnera, předsedy spolku Levá fronta. Stanovy nového spolku vypracoval údajně ing. František Priester, jednatel brněnské Levé fronty v době jejího největšího rozmachu.¹¹

Prvním předsedou ARSu se stal po uvážení pokrokový herec a režisér brněnské činohry třicátých let František Klika, „zvolení především proto, že ho nikdo nemohl dobře podezřítvat z komunismu“, uvádí pamětník.¹² Z dalších vedoucích funkcionářů si zaslouží uvedení Gustav Riedel, Richard Blažek, František Kalivoda, Otakar a Jiří Tauferové, Josef Věroslav Pleva, Jan Huber, akad. malíř Jaroslav Král (pozdější dlouholetý předseda ARSu), Leo Kogos, Lucián Wichs (místopředseda) a další. Jak je zřejmé z porovnání, řada těchto činitelů byla původně velmi aktivními členy brněnské Levé fronty.

Činnost ARSu se rozvinula vlastně až do roku 1934 a musila být vzhledem k úřadům započata velmi opatrně. Bylo třeba hledat také jiné formy působnosti. Nebylo např. možné okamžitě navázat na mohutné profitašistické akce Levé fronty. Proto se spolek převážně věnoval systematické práci vzdělávací, i když se zřetelným pokrokovým zaměřením. Také počet akcí nebyl tak bohatý jako u Levé fronty. Byly zde uspořádány zejména cykly kulturních večerů v oblasti literární, dramatické, hudební, filmové, výtvarné a jiných. Některé z těchto projevů nebyly také samostatné, ale podílely se na nich i jiné spolky, např. Komenckého vyšší škola lidová, Komunistická studentská fakce, Lidová kultura (spolek, který měl být v roce 1938 vedle ARSu druhým náhradním spolkem po Levé frontě) aj. Po vzoru Levé fronty se rovněž i ARS zaměřoval na šíření pokrokového světového a sovětského umění, filmového, dramatického, výtvarného a uspořádal několik filmových představení.¹³ Několik večerů věnoval ARS ruským básníkům a jejich dílům, např. A. S. Puškinovi, L. N. Tolstému, M. Gorkému. Na kulturních a divadelních večerech zde přednášeli i diskutovali členové zemského divadla v Brně, herci a režiséři, Nina Balcarová, Zdeňka Gräfová, Josef Skřivan, Miloš Nedbal, na literárních pořadech působili Bedřich Václavek, František Halas, Jiří Taufer, Frank Wollmann, Pavel Fraenkel, Aleš Podhorský, Jan Škoda, František Klika, na hudebních večerech Antonín Balatka, Jan Racek, o problematice výtvarného umění zde informovali Zdeněk Brun, Jar. Dobrá, František Kaláb, o filmech aktualizoval Gustav Riedel, Frant. Kalivoda a jiní. Vedle uvedených témat je možno dokládat další přednášky o sociálních problémech, o moderní pedagogice, o pokrokovém světovém umění, o hudebních klasicích, o filosofických problémech, o ženské otázce atd. Často se na těchto akcích podíleli i pokrokoví intelektuálové mimobrněnski, zejména z Prahy.

Celou tuto činnost provádělo a řídilo jen několik desítek lidí, neboť členská základna ARSu byla nepatrná. Podle údajů pamětníka měl spolek v letech 1934 a 1935 nejvýš 40 členů a později v letech od 1936 nejvýše 70 členů.¹⁴ Počet účastníků na akcích byl ovšem daleko větší, zejména na kulturních večer-

rech, pořádaných v duchu Levé fronty. Avšak takového rozmachu jako u Levé fronty zde nikdy dosaženo nebylo.

Nejvýznamnější činnost rozvinul ARS patrně kolem roku 1936, kdy se velmi zasloužil o rozvoj mírového hnutí a při obraně španělské demokracie proti fašismu. V tomto roce totiž vystoupil ARS na podporu Mírového hnutí RUP (Rassemblement universel pour la Paix), jehož vedení se v Brně ujal pokrokový středoškolský profesor Vojtěch Tuček. Touto činností se stal ARS důležitou součástí protifašistického hnutí na Brněnsku v letech před mnichovskou zradou.

V souvislosti s působností ARSu však je nutno zdůraznit, že část nejvýznamnějších a teoreticky nejvyspělejších levicových intelektuálů a bývalých členů brněnské Levé fronty nemohla v ARSu po jistou dobu veřejně pracovat a vystupovat vzhledem k zásahům úřadů. To ovšem neznamená, že by tito pracovníci nepomáhali spolku radou, podněty. Také vedení KSČ na Brněnsku usilovalo o pravidelný styk s ARSem. Z vedoucích činitelů KSČ na Brněnsku, kteří vytvářeli pravidelný styk komunistické strany s levicovou inteligencí, je třeba především uvést Richarda Fleischnera, Františka Píška, Hynka Konečného, Emanuela Baršu, redaktora Josefa Lieberzeita, Bedřicha Václavka (pokud působil v Brně), z nichž — jak vidno — byli mnozí přímo z řad inteligence.

Jestliže zdůrazňujeme, že levicovou inteligenci netvořili na Brněnsku po roce 1933 jen členové ARSu, bylo tomu tak i v době Levé fronty. Část levicových představitelů inteligence působila v dalších pokrokových organizacích a spolcích různého druhu. A dále platí, že *značná část příslušníků levicové inteligence působila současně v několika spolcích*. Pro dobu Levé fronty to platilo zejména o Svazu přátel SSSR, o Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem, (později přejmenované na Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s SSSR), o bezvěreckém hnutí i o některých jiných spolcích. Vždyť již brzy po založení brněnské Levé fronty počal zde působit i Svaz přátel SSSR.¹⁵ Jeho přípravný výbor se utvořil v Brně v dubnu a květnu 1930. Již předtím existovala v Brně tradice Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem (založená zde v roce 1927). V těchto institucích pracovali četní představitelé levicové inteligence v čele s Václavkem. Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s Novým Ruskem také často úzce spolupracovala s Levou frontou a byla několikrát spolupořadatelem akcí, zejména o SSSR.¹⁶ Po vzniku přípravného výboru Svazu přátel SSSR brněnská Levá fronta vyslala do jeho řad své činitele dr. Fleischnera a dr. Václavka a působil zde rovněž dr. B. Šebestián.¹⁷ Když pak byla činnost brněnského Svazu přátel SSSR zakázána výměrem policejního ředitelství z 23. listopadu 1930, protesty v Brně podepsali z levicové inteligence Jiří Kroha, Bedřich Václavek, Richard Fleischner, Josef Polášek, Jaroslav Král, z pokrokové inteligence Jiří Mahen a další¹⁸ Přes úřední zákazy pak brněnská odbočka existovala dále. Její členové konali přednášky o Sovětském svazu, o jeho umění, životě, jeho perspektivách. Docházelo k novým zásahům úřadů, k novým výměrům, ale i k novým protestům ze strany brněnských dělníků a pokrokových intelektuálů proti těmto zásahům.

Ač byla činnost brněnské levicové inteligence na úseku šíření pokrokového umění a vědy, na úseku propagování vědeckého světového názoru, na úseku seznamování veřejnosti s pokrokem v SSSR apod., jakkoliv záslužná, *postupně stále více do popředí pronikal její společný boj s revoluční dělnickou třídou proti fašismu, na obranu republiky, boj za mír*. I zde šlo jistě o činnost značně rozmátnou, v různých stupních intenzity, v různé šíři, s rozdílnými úspěchy. Je jistě

historickou skutečností, že se československým levicovým a pokrokovým demokratickým silám v třicátých letech přes všechno úsilí nepodařilo ubránit republiku před fašismem, před okupací, avšak jejich boj přinesl značné zkušenosti pro pozdější revoluční postup a ve své době i dílčí úspěchy. Fašistické nebezpečí a nutnost nových forem boje revolučního hnutí proti fašismu ovlivnilo i úsilí levicové inteligence.

Již brněnská Levá fronta, hlavně v posledním roce své existence, vážně ukazovala na fašistickou hrozbu. Její přední činitelé se zúčastňovali rozsáhlé a narůstající kampaně proti fašismu, např. k protiválečnému kongresu, který se konal v roce 1932 v Amsterdamu, i přípravy evropského protifašistického sjezdu v Paříži 1933.¹⁹ V Brně došlo v této souvislosti i k řadě schůzí a konferencí a stejně tak na stránkách tisku (v „Dělnické rovnosti“, „Indexu“ i jinde) projevovali aktivně mnozí brněnští představitelé levicové inteligence v čele s Bedřichem Václavkem svůj antifašistický postoj velmi záhy. Dva brněnští komunističtí právníci, dr. Felix Loria a dr. Immanuel Stern, se v roce 1933 hlásili k právní obraně Dimitrova a jeho druhů při lipském procesu.²⁰ A stejně tak tomu bylo i v dalších třicátých letech, kdy se rozrůstala i široká mezinárodní antifašistická fronta, v níž měli revoluční a pokrokoví intelektuálové významné místo. Osvobození Jiřího Dimitrova a druhů při podvodném lipském procesu bylo jedním z prvních vítězství mezinárodní solidarity proti fašismu a mezinárodní antifašistické fronty.

Brzy po tomto boji se rozvinula široká solidarita a obrana perzekvovaných německých i jiných komunistů a pokrokových lidí, pronásledovaných fašismem. Brněnské revoluční dělnictvo spolu s pokrokovou a levicovou inteligencí vystoupilo na obranu vůdce německých komunistů Ernsta Thälmana a jiných pronásledovaných německých antifašistů. Od února 1934 se dostala do popředí otázka obrany rakouských politických emigrantů, neboť v té době došlo k porážce rakouských revolučních sil při fašistickém puči ve Vídni. Rakouští emigranti, komunisté, sociální demokraté i jiní pokrovní činitelé, zejména dělníci, utíkali převážně do Československa a především na Moravu. Brno se stalo jedním z největších středisek těchto emigrantů a poskytlo jim po řadu měsíců asyl. Těchto akcí se významnou měrou účastnili představitelé brněnské levicové inteligence. Tak např. akademický malíř Jaroslav Král a právník dr. Alexandr Bedřich byli přímo členy „Spolku pro podporu rakouských a německých emigrantů“,²¹ aktivně vystupoval dr. R. Fleischner, který v doprovodu dr. Haase odejel do Vídně, aby přímo tam na místě vystoupil ve prospěch vězněných revolučních a demokratických činitelů.²² Brněnští představitelé levicové inteligence se po boku funkcionářů KSČ snažili osvětlit naší veřejnosti celou problematiku rakouských emigrantů, proč došlo k únorovým událostem v Rakousku, jaké měly důsledky apod.²³ V těchto akcích zvláště aktivně zasahovali dr. R. Fleischner, dr. F. Loria, dr. Im. Stern, dr. A. Bedřich, dr. J. L. Fischer. V projevech se volalo po jednotě proti fašismu, po jednotné frontě, upozorňovalo se na vážnost fašistického nebezpečí. „Je čas soustředit se na odražení reakčního náporu, je čas vyplnití nejdůležitější požadavek dneška a vybudovati jednotnou frontu, prodechnutou opravdovou vůlí proti fašismu a reakci.“ zdůraznil dr. Fleischner na jednom z projevů k veřejnosti.²⁴

V tomto duchu a tradicích pokračovalo úsilí revolučních sil dělnické třídy a inteligence i později. Je důležité připomenout, že v brněnském prostředí i tentokrát nešlo pouze o levicové intelektuály, kteří byli příslušníky KSČ, ale i o mnohé bezpartijní, nebo o členy jiných levicových a demokratických stran. Tak se

v Brně kolem let 1934 a 1935 znovu dostávají do užší spolupráce s komunistickou inteligencí i někteří přední sociální demokraté, např. dr. Bohuslav Ečer, a dále zde tradičně spolupracuje hospodářsko-pokroková strana v čele s Ing. dr. Jos. Hrubým.²⁵ Tato spolupráce se dobře projevila při realizaci tzv. programu socialistického souručenství počátkem roku 1935 a v rozvoji antifašistického hnutí v Brně a okolí.

Rovněž II. mezinárodní konference lékařů v roce 1934, která se konala v Brně, byla zdejšími vývojem ovlivněna a ozvaly se na ní vážné hlasy na obranu míru a proti nebezpečí války.²⁶

Domácí fašistické skupiny si značně slibovaly od voleb roku 1935. Vytvářel se blok všech fašistických sil v Československu s cílem dosáhnout fašistické diktatury a porážky revolučního dělnického hnutí a demokratických vrstev. V odporu proti těmto nebezpečným snahám se znovu ozývaly hlasy pokrokových představitelů inteligence. Její příslušníci v Brně vyzývali ke společnému postupu socialistických stran a komunistů podle vzoru Lidové fronty ve Francii. Na společném táboru lidu 14. května 1935 zde promluvil Jaromír Dolanský, dr. Felix Loria, Hynek Konečný a dr. Bohumil Ečer. Shodli se zde na nutnosti společného postupu proti fašismu.²⁷ Na jiném projevu, pořádaném sociálními demokraty, promluvil komunistický představitel inteligence dr. Im. Stern.²⁸ V těchto a podobných dalších projevech přispěla brněnská levicová inteligence k tomu, že fašistické síly tehdy v Československu ve svých plánech neuspěli, že se jim nepodařilo realizovat likvidaci buržoazní demokracie.

O prohloubení fašistických metod se tehdy v sousedství pokoušela maďarská reakce, její Gömbosova vláda svou orientací na hitlerovské Německo i postupem proti odborovému hnutí a proti revolučním silám v zemi. Součástí tohoto úsilí byl i tzv. druhý proces proti Rákosiimu v roce 1935.²⁹ Na obranu vedoucího předáka maďarských komunistů se zvedla vlna odporu v mezinárodním měřítku. Reagovaly i naše revoluční a demokratické vrstvy. V Brně byly uspořádány rovněž protestní schůze. Na jedné z nich právník Richard Fleischner prohlásil: „Není to akt spravedlnosti, ale akt třídní msty. Je povinností pokrokových lidí celého světa postavit se za Rákosiho.“ „Odsouzení Rákosiho by bylo vyloženou justiční vraždou,“ vyjádřil na téže schůzi další brněnský levicový právník dr. Felix Loria.³⁰ Celé protestní hnutí naší pokrokové veřejnosti přispělo k zmírnění rozsudku nad maďarským komunistickým předákem.

V porovnání s okolními státy mělo Československo před druhou světovou válkou mimořádné postavení. Jak v Maďarsku, tak v Polsku, Rakousku i v Rumunsku a především v Německu byly ve třicátých letech státní režimy zdaleka tvrdší než v naší zemi. V porovnání s fašistickými diktaturami či přinejmenším polofašistickými poměry okolních zemí, bylo Československo zemí s daleko rozsáhlejšími svobodami, s mnohem většími možnostmi levicových a demokratických sil. Proto zejména od roku 1933 bylo Československo přímo ašylem mnoha politických emigrantů, prchajících z těchto okolních zemí, ať již to byli revoluční dělníci, studenti, či pokrokoví demokraté, představitelé inteligence, politikové. Tito emigranté nacházeli v Československu jistou ochranu a podporu revoluční a demokratické části obyvatelstva i jeho některých organizací a spolků.

Přítomnost těchto pokrokových emigrantů byla posilou revolučních a levicových sil v naší zemi, k jejich dalšímu poznávacímu procesu. Tento vývoj pak také vedl k nebyvalému rozmachu myšlenek i činů proletářského internaciona-
lismu a mezinárodní solidarity. Hlavně od let 1933 a 1934 se tyto tendence

v Československu značně rozvíjely. A to nejenom vůči Německu a Rakousku a tamnějším utlačovaným pokrokovým silám, ale i vůči dalším sousedům, Polsku, Maďarsku i vzdálenějším zemím jako bylo např. Španělsko.

Když pak dokonce i v Rumunsku počaly sílit protidemokratické tendence i na to naše pokroková veřejnost citlivě reagovala. Svědčí o tom především případ obrany profesora Constantinescu z Kišiměva, který byl delegátem na protifašistickém sjezdu v Paříži a byl za to v Rumunsku obviněn z „velezrady a spolčování se zahraničními podvrtnými tajnými organizacemi“. Na tento nespravedlivý postup se ozvala pokroková světová veřejnost a s ní i naše.³¹ Také brněnská levicová inteligence projevila svou solidaritu a vytvořila „Komité na ochranu prof. Constantinesca“, v čele s profesorem brněnské university sociologem Arnoštem I. Bláhou. Členy komitétu byli ze známých pokrokových představitelů brněnské inteligence dále profesor Vladimír Helfert, prof. František Ninger, dr. Josef Hrubý a dr. Richard Fleischer.³² Tento výbor vypracoval a zveřejnil protest, který podepsalo 41 vysokoškolských profesorů a řada kulturních pracovníků jako např.: A. I. Bláha, Fr. Ninger, V. Helfert, O. Chlup, Vl. Groh, B. Havránek, J. L. Fischer, Fr. Klika, J. Skřivan. A. Podhorský, V. Kaprál, Ant. Balatka, N. Balcarová, Fr. Píšek, Jar. Král a jiní.³³ Tento protest byl odeslán vojenskému soudu v Kišiměvě. Když potom byl proces po přerušení znovu zahájen v roce 1936, brněnský Komitét solidarity zaslal nové obranné prohlášení, tentokrát rumunskému tisku.³⁴

Na obranu rumunských pokrokových činitelů vystoupila brněnská levicová inteligence znovu v roce 1936, když došlo v létě toho roku k velkému procesu proti revolučním činitelům v čele s A. Paukerovou aj. v Craiové. Tento proces, nazývaný také jako „lipský proces rumunského fašismu“, vyvolal rozsáhlý mezinárodní ohlas a solidaritu. I v pokrokových brněnských kruzích se o této perzekuci hovořilo, především ve spojitosti s vězněním profesora Bugnaria a Anny Paukerové.³⁵

Daleko největší ohlas však u nás tehdy měly události španělské. Proti španělské demokracii se v letech 1936—1939 spojily fašistické síly se značnou vojenskou pomocí z Itálie a Německa a usilovaly o porážku španělské demokracie. *Obrana španělské demokracie těsně před druhou světovou válkou se stala významnou součástí mezinárodního antifašistického hnutí. I když španělská demokracie nakonec podlehla fašistické převaze, její obrana byla výrazem velkého boje lidu za svobodu a příkladné mezinárodní solidarity. Pokroková veřejnost celého světa postavila se po bok hrdinných španělských demokratů. Došlo k významné pomoci materiální, vojenské (interbrigadisté) i morální. Československo patřilo ke státům, kde se zvláště výrazně mezi levicovými a demokratickými silami rozvinula myšlenka solidarity s demokratickým Španělskem.*³⁶

V tomto příkladném postupu nezůstalo pozadu ani pokrokové Brno a zdejší kruhy levicové inteligence, které se významnou měrou podílely na solidaritě se španělskou demokracií. Brzy po Praze i v Brně vznikl 2. prosince 1936 Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku. Předsedou výboru byl zvolen hudební vědec universitní profesor Vladimír Helfert. Dalšími členy výboru v Brně byli: Jar. Král, dr. Weigel, prof. J. L. Fischer, Ing. dr. Jos. Hrubý (předseda hospodářskopokrokové strany), dr. B. Fleischner, dr. Boh. Ečer (tehdy náměstek brněnského starosty) a Emil Donda.³⁷ Tedy vesměs představitelé levicové inteligence. Stejně tak v pracovním výboře, kde byli zvoleni: prof. J. L. Fischer, lékař dr. S. Fischel, prof. Vojtěch Tuček, učitel Vojtěch Limberg a dětská lékařka dr. Hedvika Kreislerová.³⁸

Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku získal brzy mezi brněnskými občany značnou popularitu a přízeň. Ke spolupráci s ním se přihlásila řada rozmanitých organizací a spolků, v nichž působila pokroková inteligence: Čs. spolek Právník, Etické hnutí čs. studentstva v Brně, Svaz čs. studentstva, Spolek posluchačů filosofie, Internationale Frauenliga, Společnost pro kulturní a hospodářské sblížení s SSSR, Solidarita — sdružení na obranu práv a pro sociální pomoc, I. K. B. (sionistická organizace Birobidžan), Ženská národní rada, Proletarischer Freidenker, Volná myšlenka, RUP (mezinárodní mírová organizace), Svaz mladých, Sdružení pro společnost národů, Svaz přátel SSSR, Jednota moravských učitelek, Zemský spolek učitelek domácích nauk a i další spolky.³⁹

Výbor si stanovil dva základní úkoly, jednak seznámat veřejnost se skutečnými poměry ve Španělsku a jednak hmotnou podporu legální demokratické vlády Španělské republiky. To se také plně odrazilo v další činnosti, která byla velmi rozsáhlá. Značnou pozornost zasluhují mnohé protestní rezoluce, podepsované R. Fleischnerem, B. Václavkem, Oldřichem a Richardem Blažkem, F. Lorigem, F. Kalivodou, Vojtěchem Tučkem a četnými dalšími představiteli brněnské levicové inteligence. Tyto rezoluce měly za cíl vyburcovat svědomí četných příslušníků naší inteligence i co nejširší veřejnosti k aktivní obraně španělské demokracie. Tribunou těchto rezolucí nebyl jen komunistický tisk, ale i sociálně demokratické noviny a časopisy, různé spolkové časopisy a tiskoviny, letáčky, zápisy ze schůzí a shromáždění, plakáty apod.⁴⁰

V úsilí o co nejhlubší objasnění obrany španělské demokracie uspořádal Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku řadu přednášek s kulturně-historickou a kulturně-politickou tematikou. Tak např. v březnu 1937 byl v Brně zahájen cyklus o kultuře a vzdělanosti Španělska.⁴¹

Také brněnští pokrovní a levicovní umělci se podíleli na podpoře španělské demokracie svým způsobem. Z nich vynikalo vystoupení barcelonského souboru „Cobla“ 25. září 1937 v sále brněnského Dopzu.⁴² Pozoruhodné bylo také umělecké matinée s názvem „Španělsko v poezii, hudbě a tanci“, které uspořádalo několik brněnských kulturních organizací společně v den 13. prosince 1936. Na něm vedle brněnských umělců Vlasty Fabiánové, Josefa Skřivana, Miloše Nedbala a jiných členů činohry Zemského divadla, účinkovali i pražští hosté Míra Holzbachová, dr. J. Urban a další. Nelze také vynechat uspořádání filmových představení pod patronací Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku, hlavně pořad „Španělsko včera a dnes“.⁴³ Také v Brně byla otevřena v červnu 1938 putovní Výstava demokratického Španělska v budově Dopzu, kterou instaloval architekt František Kalivoda.⁴⁴ Znameníť redaktor brněnské „Dělnické rovnosti“, a přitom spolupracovník levicové inteligence Josef Lieberzeit uspořádal několik desítek přednášek o demokratickém Španělsku se světelnými obrazy o jeho historii, kultuře apod.⁴⁵ Celá tato rozsáhlá činnost, konaná s nadšením a zápalem, byla dokladem velké houževnatosti. Často při ní docházelo k nesnázím s úřady, které akcím levicové inteligence nepřály.

Jinou výraznou formou podpory španělského lidu proti fašismu byly veřejné projevy a tábory lidu. Na jejich organizaci se podílely především organizace KSČ, ale i sociální demokraté, hospodářsko-pokroková strana, různé spolky a samozřejmě i příslušníci pokrokové a levicové inteligence. Cíl těchto projevů byl jednoznačný, vyburovat československou veřejnost, co nejširší vrstvy národa k podpoře boje španělského lidu. Celý cíl nejlépe vyjadřovala hesla, která razil vedoucí činitel KSČ Klement Gottwald: „Porazit Hitlera za Pyrenejemi znamená porazit

ho i v Sudetech. U Madridu se bojuje o Prahu.“ Realizace těchto hesel znamenala denní drobnou agitační práci, vyjasňování španělské situace na stovkách schůzí a táborů a posléze praktickou pomoc.

Také brněnský Výbor solidarity s demokratickým Španělskem se čile podílel na této rozsáhlé a získávací činnosti. Uspořádal desítky solidárních či protestních projevů, z nichž některé ve spolupráci s jinými institucemi, jiné samostatně. Na jaře roku 1937 organizoval v Brně i okolí týden mezinárodní solidarity se Španělskem. Tehdy bylo na Brněnsku uspořádáno kolem padesáti takových veřejných projevů.⁴⁶

Zdá se takřka nemožné podrobně zachytit všechny projevy podpory demokratického Španělska i pouze na Brněnsku. Téměř všechny tyto projevy byly také početně navštíveny a byly povětšinou akcemi široké demokratické fronty komunistů, sociálních demokratů, socialistů, pokrokářů, nestraníků, dělníků, studentů, učitelů, dalších různých profesí, četných spolků atd. Všimněme si jen těch nejvýznamnějších, kde měla levicová inteligence přímou organizační účast.

Na jednom z těchto prvních a nejvýznamnějších projevů v Brně, již v září 1936, promluvil prof. Zdeněk Nejedlý za účasti asi 1600 přítomných. Nejedlý zde hovořil jako člen delegace vyslané do Španělska a ukázal na spravedlivý zápas španělského lidu. Jeho projev vynikal otevřeností a byl kritický i k postoji vlády republiky: My chceme, aby naše vláda ustoupila od politiky neutrality. Chceme pomáhat španělské demokracii hmotně i morálně, — prohlásil Zd. Nejedlý k účastníkům solidárního shromáždění.⁴⁷

Jiným příspěvkem pro věc obrany španělské demokracie byl projev 22. listopadu 1936, který v Brně uspořádala strana hospodářsko-pokroková společně se spolkem Volná myšlenka. Promluvili na něm předseda pokrokové strany dr. Ing. Josef Hrubý, básník František Halas, katolický farář Junglich, lékař dr. Weiskopf a právník dr. R. Fleischner.⁴⁸ Z dalších velkých projevů zasluhuje vyzvednutí večer pořádaný Výborem pro pomoc demokratickému Španělsku v sále Dopzu dne 10. května 1937, nebo předtím 7. ledna 1937 v Králově Poli v Semilassu (účast Klementa Gottwalda),⁴⁹ dubnový projev v Brně na Marxově ulici (21. 4.), kde hovořil zejména redaktor Václav Sinkule,⁵⁰ líšeňský projev 26. června 1937, kde řečnili dr. Fleischner a krajský tajemník v Brně Emanuel Klíma. Mohutný tábor se konal koncem července znovu na Marxově ulici v zahradě Dělnického domu, kde vystoupil prof. Helfert, Vojtěch Tuček, Emanuel Barša a dr. Hedvika Kreislerová, tedy vesměs představitelé levicové inteligence.⁵¹ Také v říjnu roku 1937 došlo v Brně ke dvěma velkým solidárním schůzím s demokratickým Španělskem, a to v Dělnickém domě na Marxově ulici a v Dělnickém domě v Brně-Juliánově.⁵² Ještě počátkem roku 1938 pokračovala tato vlna projevů solidarity v celém Československu. Tak 12. ledna 1938 došlo znovu k táboru v Dělnickém domě na Marxově ulici v Brně, kde pronesl projev předseda pořádatelského Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku prof. Helfert⁵³ a na dvou únorových schůzích na Marxově a v Dopzu přednášeli prof. Nejedlý, prof. Helfert a dr. Boh. Ečer⁵⁴ I tehdy byly tyto akce početně navštíveny.

Brněnští intelektuálové zajížděli v solidárních akcích i do širokého okolí, aby i tam propagovali myšlenku solidarity se španělskou demokracií proti fašismu. K takovým shromážděním došlo např. ve Vyškově, Ivančicích, Svitávce a jinde.⁵⁵ Nejpodstatnější činností Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku byla však skutečná materiální pomoc. I tato byla velmi rozmanitá od různých sbírek peněžních, k nákupu potravin a léků, až k vytváření interbrigád dobrovolníků,

zařízení jejich odjezdů, péči o ně po návratu apod. Byla to nesmírně cenná a příkladná kapitola našeho revolučního dělnického hnutí a v rámci něho i ve spolupráci s ním levicové a pokrokové inteligence.

Jedním z prvních kroků praktické pomoci byly patrně peněžní sbírky, které započaly již v srpnu a pokračovaly v září a říjnu roku 1936. Komunistická „Moravská rovnost“ uváděla jména dárců na sběracích listinách a tam je zřetelně vidět obětavé úsilí příslušníků levicové inteligence, která patřila ke štědrým dárcům.

Těmto akcím velmi nepřály státní úřady, zejména policie. Sbírký bývaly často zabavovány, což vzbuzovalo pobouření mezi dárci a celou pokrokovou veřejností.

Když počal v Brně koncem roku 1936 pracovat Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku, stala se solidární činnost systematictější i účinnější. Rozvinuly se nejen peněžní sbírky, ale i nákup potravin a léků, které byly zasilány španělským bojovníkům za svobodu. Výroční zpráva brněnského Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku uvádí, že se podílel na zajištění 1. československého polního lazaretu Jana Amose Komenského a jeho vypravení do Španělska. Tento lazaret byl zřízen nákladem asi půl milionu Kč.⁵⁶

Brněnský Výbor sebral např. jen v etapě jednoho měsíce, tj. od 15. června do 15. července 1937 na 65 tisíc Kč, které byly použity k zakoupení 4 vagónů cukru pro evakuované španělské děti, ženy a starce v jižní Francii.⁵⁷

Cennou se také stala vánoční akce, kterou organizoval Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku. Tento počín byl původně vyhlášen již v prosinci 1937 spisovatelem Františkem Halasem, Egonem E. Kischem, Jaroslavem Kratochvílem, Helenou Maliřovou a Laco Novomeským, účastníky II. mezinárodního kongresu spisovatelů ve Španělsku.⁵⁸ Z této akce bylo dobrovolníkům do Španělska doručeno kolem 1500 vánočních nadělek v hodnotě kolem 145 tisíc Kč.⁵⁹ I na této zdařilé sbírce se podíleli brněnští představitelé levicové inteligence spolu s dělníky a členy komunistické strany.

Koncem roku 1937 a počátkem roku 1938 se tlak státního aparátu československého státu proti solidaritě s demokratickým Španělskem vystupňoval. Mnoho akcí bylo omezeno, zastavováno a ztěžováno. Úsilí policie směřovalo i k úplnému zákazu Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku.⁶⁰ Proti tomuto útoku byla na přelomu let 1937/38 vytvořena Společnost přátel demokratického Španělska na podkladě povolených stanov a původní Výbory pro pomoc byly zrušeny. Nová organizace byla brzy založena i v Brně, a to v březnu 1938. Do jejího čela byl postaven universitní profesor J. L. Fischer. Spolu s ním byli ve výboře opět i prof. Vladimír Helfert, dr. Richard Fleischner a jiní.⁶¹

I pod novým jménem se solidarita s demokratickým Španělskem dále úspěšně rozvíjela. Svědčily o tom projevy v Dopzu i na jiných místech v roce 1938.⁶² Promluvili na nich vedle hosta prof. Nejedlého brněnští R. Fleischner, Jos. Skřivan, Im. Stern, Boh. Ečer a další. Jedním z posledních činů této solidarity byla také pozoruhodná květnová výstava Společnosti přátel demokratického Španělska, která dosáhla velkého úspěchu. Pak si vnitropolitické události v Československu vynutily závažné přeměny v politickém zápase a postavily do popředí otázku bezprostřední obrany vlastní země. Poslední velký projev španělské solidarity v Brně byl patrně 21. července 1938 v zahradě Dělnického domu na Marxově ulici.⁶³

Výbor pro pomoc demokratickému Španělsku a po něm Společnost přátel demokratického Španělska v Brně však svou roli sehrály. Byly jedním z platných pomocníků KSČ a levicových sil v Československu při formování antifašistické

fronty, při rozvoji mezinárodní solidarity a proletářského či revolučního internacionalismu i nástrojem sjednocování všech demokratických sil k obraně pokroku. Levicová inteligence na tomto úseku šla ruku v ruce s revolučním proletariátem. Tyto síly věděly, kde je pokrok, kde je místo poctivých a čestných lidí. Dokázaly sladit svůj zápas o sociální spravedlnost s obranou vlasti a demokracie. V celých třicátých letech o tom nacházíme doklady, někdy častější, jindy řidší. Revoluční strana dělnické třídy — KSC a spolu s ní levicová inteligence, či její velká část v městě Brně nacházely své místo v široké frontě pokroku a revolučních sil vedených Sovětským svazem. Boj za pravdivé poznání a sblížení se Sovětským svazem zůstal v tradicích brněnské levicové inteligence i po zastavení činnosti zdejší Levé fronty.

Poměr k Sovětskému svazu byl i ve třicátých letech jedním z nejzávažnějších kritérií pokrokovosti levicové inteligence, byl jejím zkušebním kamenem. Pokračovalo se zde na základech z let dřívějších, kdy v této problematice sehrály pozitivní roli organizace jako Společnost pro kulturní a hospodářské sblížení s SSSR, Devčitsil, Dav, Levá fronta, Svaz přátel SSSR a další. Tyto organizace usilovaly nejenom o šíření pravdivých faktů o sovětském vývoji, ale podněcovaly také zájem o kulturu, život, politiku, o solidaritu a styky se sovětským lidem apod.⁶⁴ V třicátých letech se tyto styky a svazky nejen zpestřovaly, ale vlivem uznání Sovětského svazu de jure a později vzájemné spojenecké smlouvy dále prohlubovaly a rozšiřovaly. Mohly být nyní více legální, i když stále bylo nutno počítat s neupřímností a nepříznivým postojem části československé buržoazie a jejího státního aparátu. Výrazným dokladem toho je protiklad, že v době navazování dalších přátelství ČSR a SSSR probíhal v Brně proces s prof. Ing. arch. Jiřím Krohou. Kroha byl pak v den uznání SSSR de jure odsouzen nejvyšším soudem v Brně na 3 měsíce tuhého vězení proto, že prý pobuřoval veřejnost přednáškami o SSSR. Ve stejnou dobu byl Kroha také zbaven profesury na architektuře brněnské techniky.⁶⁵

Na obranu architekta Krohy a na protest proti jeho souzení se v Brně rozvíjelo protestní hnutí. Zejména mezi studenty architektury se počaly rozšiřovat nepokoje, proti nimž zahájilo policejní ředitelství přísné vyšetřování.⁶⁶ Na obranu Jiřího Krohy vystoupili i představitelé světové pokrokové veřejnosti, např. architekt Le Corbusier, objevila se řada článků v tisku a časopisech.⁶⁷

Vzhledem k novým státním svazkům od československo-sovětské smlouvy se však nové vztahy k SSSR přece jen u nás prosazovaly. Znovu mohly obnovit svou činnost Svaz přátel SSSR a Společnost pro hospodářské a kulturní sblížení s SSSR. Sledujeme-li však činnost brněnské levicové inteligence musíme zaměřit pozornost hlavně na Společnost pro hospodářské a kulturní styky s SSSR, neboť ta pocítla platnou účast levicové inteligence již v době působení dr. Bedřicha Václavka. Po jeho odchodu z Brna v roce 1933 a po zastavení činnosti Levé fronty, bylo třeba práci na tomto úseku znovu konzolidovat. V říjnu 1934 se zde utvořilo nové předsednictvo v čele se sociálním demokratem advokátem dr. Boh. Ečerem. Jeho dalšími členy se stali: místopředsedy Jiří Kroha a Im. Stern, jednatelem R. Fleischer, dále v něm byli tři další členové KSC a jeden sociální demokrat.⁶⁸ Brněnská policie si tehdy uvědomila, že zde zlomu nedocílila, a ve své zprávě zemskému úřadu uváděla: „Je nutné tomuto spolku věnovati zvýšenou pozornost, protože spolek je pod vlivem komunisticky orientovaných osob!“⁶⁹

Propagandistická činnost brněnské levicové inteligence o Sovětském svazu se skutečně znovu rozbíhala. Z nejčastějších referentů uveďme opět J. Krohu, Im.

Sterna, Boh. Ečera a R. Fleischnera. Zvláště působivé byly přednášky těch, kteří Sovětský svaz sami navštívili a mohli poznanými fakty vyvracet pomlouvačné informace měšťáckého pravičáckého tisku. Také do naší země počaly zajíždět delegace z SSSR — vojenské, spisovatelské, umělecké a jiné. Tak např. 6. ledna 1934 hovořil v Brně A. Arosev o sovětské kultuře a o kulturní spolupráci s jinými zeměmi.⁷⁰

Také výročí Říjnové revoluce byla vždy ve zvýšené aktivitě obou organizací přátelství se Sovětským svazem. Tak např. 18. výročí Velké říjnové socialistické revoluce byl v Brně uspořádán velký manifestační projev, na němž asi k 1200 účastníkům dne 18. listopadu 1935 promluvili prof. Nejedlý, předseda Společnosti pro šíření kulturních a hospodářských styků s SSSR a dr. Bohumil Vrbenský, předseda Svazu přátel SSSR. Z brněnských pak intelektuálů arch. Kroha a zástupce studentů Martin Kvetko.⁷¹ Bohatý byl také program brněnské odbočky Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s SSSR k 20. výročí Velkého října v roce 1937. Zemské divadlo zde nastudovalo operu sovětského skladatele Dzerdžinského „Tichý Don“ a na premiéru pozvalo sovětského vyslance Alexandrovského. Ten pak byl doprovázen funkcionáři Společnosti a s nimi se také zúčastnil slavnostní večere.⁷² V předvečer výročí asi 20 brněnských spolků a korporací vytvořilo Výbor pro uspořádání oslav Říjnové revoluce. V den 6. listopadu pak byl uspořádán v sále brněnského Stadiónu koncert Pěveckého sdružení moravských učitelů, který uváděl profesor Helfert.⁷³ Hlavní manifestační projev byl v sále Dopzu, opět za účasti sovětských hostů. Promluvili na něm vedle legačního rady Šaprova dr. Fleischner, dr. Stern, dr. Ečer, starosta města Brna Ing. Spazier aj., doprovázení kulturním pořadem.⁷⁴

Sovětský svaz získával tehdy v naší zemi další přátele a byl stále větší oporou naší samostatnosti. Tyto kladné tendence byly narušovány některými deformacemi socialistického vývoje, ke kterým docházelo v neblahých politických procesech i v kulturní politice SSSR třicátých let. Tyto jevy často dezorientovaly příslušníky naší inteligence a pokrokové kruhy, mezi nimi i mnohé členy komunistické strany. Avšak v postoji proti fašismu bylo naší levicové inteligenci vždy jasné, že SSSR je pevným spojencem všech demokratických antifašistických sil. Brněnští představitelé levicové inteligence na to nejedenkrát poukazovali. Až to byl Fleischner, Kroha, O. Blažek, Loria, Tuček, Stern, E. Barša, J. Skřivan nebo F. Ptašínský, Helfert, Jos. Weiskopf, J. Hrubý, A. Balatka a další. Všichni tito si byli dobře vědomi nebezpečí fašismu pro naši republiku, nebezpečí, které narůstalo stále vážněji.

Svůj boj proti fašismu spojovalo světové antifašistické hnutí vždy s bojem proti válce, s hnutím na obranu míru. Tento postoj prokazovala v třicátých letech i naše levicová inteligence. Ukázaly na to akce proti válce z období Levé fronty i pozdější mírové hnutí z let před druhou světovou válkou. Tehdy se i brněnská levicová inteligence ujala organizování akcí Světového sdružení pro mír (Rassemblement Universel pour le Paix). V Brně byl vedením této akce pověřen jeden z význačných levicových intelektuálů, komunistický středoškolský profesor Vojtěch Tuček. Jeho činnost na tomto místě byla podle řady údajů úspěšná. Jeden z pamětníků uvádí, že prof. Tučkovi podařilo se získat ke společnému postupu za mír „přes 90 různých spolků a společků, počínaje Ligou pro lidská práva a konče katolickým Sdružením hospodyň a matek, z nichž velká většina se k mírovému hnutí RUP přímo manifestačně připojila“.⁷⁵

Mírové hnutí vedené prof. Tučkem uspořádalo v Brně řadu akcí. Již v roce

1936, v den 27. srpna, se zde vydařil velký mírový tábor s účastí přes 5 tisíc občanů na Zelném trhu. Hlavním řečníkem byl profesor Vojtěch Tuček.⁷⁶ Téhož roku se konal v Bruselu světový protiválečný kongres, na kterém vedl brněnskou delegaci Vojtěch Tuček s členy dr. Weiskopffem a předsedou Svazu přátel SSSR v Brně Vladimírem Matulou.⁷⁷ I na kongresu v Bruselu tehdy zazněl odhodlaný hlas antifašistického bojovníka z Brna. Profesor Tuček přednášel o mírovém hnutí i po návratu z kongresu. Nebyl sám, svůj hlas připojovali další intelektuálové: prof. Helfert, prof. Jan Uher, lékař Weiskopf, dr. Josef Hrubý a další.⁷⁸ Ing. dr. J. Hrubý na jedné z mírových schůzí prohlásil: „Musíme bojovat o to, abychom dostali všechny lidi, kteří chtějí demokracii, do jedné fronty. Strany socialistické a komunistické by měly tvořit jádro této fronty a k tomuto jádru by se měli připojit všichni ostatní.“⁷⁹ Takovým aktivním způsobem hájili brněnští levicovní intelektuálové naši republiku, demokracii. Nepolevili ani v bezprostředním nebezpečí v roce mnichovské zrahy.

Již v počátcích osmatřicátého roku podepsala velká skupina představitelů brněnské pokrokové inteligence protestní prohlášení v „Indexu“ proti chystané tiskové dohodě s Německem, kterou by se ztížila obrana demokracie a poskytl by se základ k rozbití státu. Naopak protestující žádali poskytnutí politického asylu utečencům z Německa.⁸⁰

Odhodlaně se rovněž postavili brněnští pokrovní intelektuálové i proti henleinovcům a jejich snahám odebrat demokratickým německým hercům brněnskou Redutu.⁸¹ Na obranu německých demokratických herců došlo k úspěšnému kolektivnímu vystoupení pokrokových brněnských umělců.⁸² Spontánně se brněnská pokroková inteligence také hlásila ke společnému 1. máji roku 1938.⁸³ A samozřejmě, že významným dokladem odhodlaného postoje byl i Manifest spisovatelů, vědců a umělců, vydaný v květnu 1938 z popudu pražské Levé fronty. Tento manifest, známý pod pojmem „Věrní zůstaneme“, podepsalo zpočátku 300 intelektuálů, později však statisíce občanů republiky.⁸⁴

*I v posledních dnech před mnichovskou zradou se i z řad inteligence ozývaly hlasy odhodlání k obraně.*⁸⁵ „Jsme připraveni položit své mladé životy za svobodu a demokracii své vlasti.“⁸⁶ napsali studenti z brněnských Kounicových kolejí presidentovi republiky. Tak smýšlela většina našich povových vlastenců. Zrada na národě a lidu však zlomila lidové hnutí, jehož součástí se stala i levicová a pokroková inteligence.

Po mnichovské tragedii se otevřela cesta k tomu, aby zrádná česká buržoazie nastoupila k otevřené fašizaci na okleštěném prostoru českých zemí. Měla v tom plnou podporu ze strany hitlerovského Německa. Nápor směřoval zejména proti revolučním silám, vedeným komunistickou stranou. Nemohla se mu proto vyhnout ani levicová inteligence a její organizace. Ty byly v pomnichovských poměrech postupně likvidovány. Již 14. října 1938 došlo k rozpuštění Svazu přátel SSSR.⁸⁷ Koncem roku pak výměr policejního ředitelství v Brně zastavoval působení spolku Lidová kultura.⁸⁸ To, co nestačily uskutečnit zfašizované vedoucí síly „druhé republiky“, dokončil fašistický okupační režim a zrádná háčovština. Přípisem zemského úřadu v Brně z 30. 3. 1939 byl vymazán ze spolkového katastru zdejší spolek Levá fronta.⁸⁹ V dubnu 1939 pak došlo k rozpuštění brněnské Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení s SSSR.⁹⁰ Následovala rozsáhlá perzekuce, která měla vůči levicové a pokrokové inteligenci zvláštní zaměření. Boj levicové inteligence však pokračoval v nacistických mučírňách a koncentračních táborech, pokračoval v odboji a národně osvobozeneckém zápase v letech druhé

světové války. Tradice Levé fronty nebyly přerušeny ani v letech fašistické okupace. Na ně navázala své úsilí starší i mladší generace naší pokrokové a levicové inteligence po osvobození v roce 1945, v nástupu k socialistickým přeměnám.

* * *

Celkové zhodnocení vývoje a činnosti brněnské levicové inteligence ve třicátých letech naráží na řadu obtíží. Bude potřebí průzkumu celé bohatosti působení levicové inteligence, což se v naší studii dosud nepodařilo. Je zde také problematika obsahu přednášek, publikací, tiskovin, článků, celé ideové problematiky. Také odborná práce levicové inteligence si vyžaduje rozboru. (Zde je potřebí spolupráce s historiky umění, literatury atd.) Také problematika širších souvislostí hnutí levicové inteligence je dosud v počátcích. Nepůjde jen o vztahy ke komunistické straně, ale k celé struktuře společnosti československého státu, k jednotlivým či hlavním politickým proudům. Ukazuje se rovněž nutnost větší pozornosti otázce diferenciaci uvnitř levicové inteligence, jejímu názorovému třibení apod. Ne každý představitel levicové inteligence dokázal ve svých revolučních názorech vytrvat, prohlubovat je, aktivně je uplatňovat v praktické činnosti hnutí. Řada představitelů levicové inteligence tak kolísala, opouštěla své původní názory, jiní se propracovávali od pokrokových názorů k vysloveně revolučním myšlenkám a činům apod. Tento proces hledání i kolísání je zvláště typický pro inteligenci v období kapitalismu a má svůj původ v sociálně-ekonomických příčinách a sociálně ekonomické charakteristice inteligence v buržoazní společnosti i v jejich odrazu v psychologii a v sociálně-psychologické charakteristice inteligence. Jde o velmi složitou a bohatou problematiku, jejíž objasnění bude vyžadovat ještě mnoho badatelského úsilí. Snažili jsme se ukázat především to, co levicovou inteligenci i značnou část pokrokové, demokraticky smýšlející inteligence názorově spojovalo. Bylo to zejména fašistické nebezpečí spojené s ohrožením státní samostatnosti. V zápase na obranu demokracie a republiky, který důsledně vedla KSČ, mělo nemalou zásluhu i její spojenecké hnutí levicové inteligence. Po vzoru a v tradicích brněnské Levé fronty rozvinulo se toto hnutí i v Brně, kde dokázalo ke společnému úsilí získat často velmi široké pokrokové a demokratické kruhy československé předválečné inteligence. Celý tento vývoj, jehož iniciátorem byla KSČ a komunističtí představitelé levicové inteligence, je dokladem toho, že tyto síly v zájmu obrany vlasti i v zájmu budoucího boje o socialismus dokázaly nalézat cesty ke stále početnějším vrstvám inteligence i celého lidu republiky.

POZNÁMKY

¹ Problematice hnutí levicové inteligence v dějinách Československé republiky před druhou světovou válkou se věnovalo málo historiků. Většina dosud vydaných prací o této otázce byla napsána literárními historiky a pamětníky. Také v rámci zpracování dějin KSČ a dělnického hnutí se dosud málo hovořilo o spolupráci levicové inteligence, o jejím podílu na revoluční činnosti apod. V tomto směru teprve v posledních letech několik autorů obrátilo svou pozornost k problematice hnutí levicové inteligence (I. Tesár, R. Martin, Zdeněk Filip, autor této práce aj.). Autor této práce se této problematiky ve větší míře dotkl ve svém habilitačním spisu *Příspěvek k vývoji dělnického hnutí na Brněnsku v letech 1929–1933. Se zaměřením na vývoj KSČ a levicových sil.*, Brno, fil. fak. UJEP, 1964, dále v článku *Levicová inteligence na Brněnsku v letech 1929–1933*, Sborník Matice Moravské 1966, str. 38–54, v článku *Levicová inteligence na Brněnsku mezi dvěma válkami*, v katalogu výstavy „Pokroková inteligence na Brněnsku mezi dvěma válkami“, Brno 1966 a v otištěném

referátě KSC a inteligence na ideologické konferenci vysokoškolského výboru KSC v Brně 1966. Pod vedením autora této práce vznikly v r. 1962 dvě diplomní práce o vývoji levicové inteligence na Brněnsku (autorzy K. Kotoučková a M. Hudcová), obě tyto práce však byly pouze prvotním nástínem celé této složité problematiky.

² Např. J. L. Fischer *Kultura a regionalismus*, Knihovna Indexu, Brno 1930, nebo B. Václavek v článku *Revoluční intelektuálové v provincii*, otištěném v časopise Levá fronta 23. 4. 1931, tzv. moravské číslo. Václavek zde poukazuje na slabší tlak buržoazie v Brně, na menší půdu velkoburžoazie, na větší možnosti pospolitosti levicových intelektuálů apod. V závěru článku Václavek zdůrazňuje: „Průměrná aktivita revolučního intelektuála na Moravě je větší než v Praze, protože je ho všude potřeba, je nucen pracovat.“ A zde je patrně jeden z nejvážnějších činitelů aktivity brněnské Levé fronty a činnosti zdejších levicových intelektuálů v době třicátých let. Byli do značné míry stmelenejším kolektivem, s nutností i v malém počtu podělit se o působnost na mnoha různých úsecích apod., tedy značně jiná situace než v Praze. Ovšem celá tato úvaha si bude zasloužovat průzkumu pražské problematiky, o níž dosud nemáme v literatuře ucelenějších představ a nástínů.

³ Hlavní pozornost je patrně potřeba pro dvacátá léta věnovat dvěma skutečnostem, brněnskému *Devětsilu* a spolupráci brněnské levicové inteligence s komunistickým tiskem.

Brněnský *Devětsil* — svaz pro propagaci moderní kultury — vznikl na přelomu let 1923/24 a působil v Brně od roku 1927. Zdá se, že jeho vznik souvisí s poměrně úzkým zaměřením brněnské Literární skupiny, která se soustředila kolem časopisu *Host*. Mezi čelné představitele brněnské *Devětsilu* patřili Artuš Černík, Bedřich Václavek, František Halas, J. B. Svřček, Ctibor Haluza a další. Činnost brněnské *Devětsilu* na sebe velmi brzy upoutala zvýšenou pozorností nejen pokrokové veřejnosti, ale i policejních orgánů. (Viz k tomu doklady ve Státním archivu v Brně, fond B 26, fascikl 1108, či 1411.) Značnou část své činnosti věnoval brněnský *Devětsil* propagaci života a kultury v SSSR a pozornosti pokrokové kultuře celého světa. Proto byl také úředně rozpuštěn 23. července 1927. Patrně především v *Devětsilu* byly vytvořeny dobré základy pozdějšího brněnskému rozmachu hnutí levicové inteligence třicátých let.

Celková problematika vývoje brněnské levicové inteligence věnoval pozornost jen několik pamětníků. Např. Ctibor Haluza v článku *Rovnost a Devětsil* ve Sborníku Matice Moravské, roč. 1963. Literární historikové věnovali pozornost brněnskému *Devětsilu* hlavně ve sborníku „Bedřich Václavek“, Brno 1963 a v materiálové stati autorů A. Hájkové, Z. Kožmína a Št. Vlašina *Literární život v Brně v letech 1918 až 1965* ve sborníku *Brno v minulosti a dnes*, sv. 8., 1966, str. 301—370.

⁴ Viz k tomu práci Jar. Dufka a Boh. Marčáka *Július Choráz. Myšlenky a podněty. Výběr z článků a statí z let 1920—1928*, Brno 1963.

⁵ *Index* — leták kulturní informace vycházel v Brně od r. 1929 do r. 1939. Jeho zakladatelé byli především dr. Bedřich Václavek, spisovatel Jiří Mahen a dr. J. L. Fischer. Z dalších organizátorů především prof. dr. Vl. Helfert, akad. malíř Jar. Král, herec Josef Skřivan, architekt Jožka Poláček, architekt Zd. Rossmann, architekt Boh. Fuchs, architekt Jan Vaněk a učitel Oldřich Blažek.

Brněnský *Index* sehrál v třicátých letech velkou pokrokovou roli v široké pokrokové veřejnosti, zejména mezi levicovou inteligencí. Dokázal odhalovat fašismus, bránit SSSR, razit cestu pokroku v poznání v různých oblastech umění i vědy. Sehrál tak důležitou úlohu v zápase proti domácí i zahraniční reakci. Patří mu v dějinách pokrokového i revolučního tisku významné místo. Jeho význam i působení daleko překročily moravské prostředí.

⁶ O brněnské Levé frontě viz hlavně článek Mil. Laichmana *Levicová inteligence na Brněnsku v letech 1929—1933*, Sborník Matice Moravské 1966, str. 38—54. Na něj navazuje tato studie, které nechce opakovat již publikovaná fakta a věnuje pozornost jen shrnutí činnosti brněnské Levé fronty.

⁷ Materiál k přípravě rozpuštění brněnské Levé fronty je uložen ve Státním archivu v Brně, fond B 26 (policejní ředitelství), fasc. 1112, čj. 1697, nebo též fasc. 264, čj. 8.168. Důležitý je zejména výměr Levé frontě od policejního ředitelství v Brně z 5. září, který její činnost zastavuje „na základě par. 25. odst. 2. spol. zákona ze dne 15. listopadu 1867, č. 134 ř. z. podle par. 113 Ústavní listiny činnost Vašeho spolku s názvem „Levá fronta“ v Brně, se sídlem v Brně a to z důvodu, že tento spolek, jakožto nepoličický právní útvar podle spolkového zákona č. 134/1867 ř. z. vyvíjel činnost rázu policejního, aniž by provedl legálně změnu stanov...“. Dále pak následuje obsáhlé zdůvodnění na základě četných drobných i větších přestupků připravovaných po celá léta.

⁸ Potvrzuje to jeden z významných pamětníků L. Wichs ve své práci *Třicátá léta na Brněnsku*, Brno 1965, na str. 65. Též SAB (Státní archiv Brno) f. B 26. čj. 1942.

- ⁹ SAB, B 26, fasc. 1112, čj. 1697.
- ¹⁰ K tomu viz L. W ichs, cit. práce, nebo Gust. Riedel a E. Barša ve vzpomínkovém Indexu B. Václavka, Brno 1957.
- ¹¹ Tamtéž.
- ¹² Viz výše uvedený článek G. Riedela.
- ¹³ Tamtéž a dále též Fr. P r i e s t e r v článku hnutí pracující inteligence za předmnichovské ČSR.
- ¹⁴ Tamtéž. Rovněž SAB, B 40, f. 223, čj. 47972/34.
- ¹⁵ SAB, f. B 40,1-K, fasc. 387, čj. 38877.
- ¹⁶ Tamtéž. Rovněž fond B 26, f. 1112, čj. 1697, fol. 134—135.
- ¹⁷ Tamtéž.
- ¹⁸ SAB, B 40, fasc. 387, čj. 38877/30.
- ¹⁹ Viz k tomu M. L a i c h m a n *Revoluční proletariát na Brněnsku v boji za jednotnou frontu a mezinárodní solidaritu v letech 1933—1934*, sborník Brno v minulosti a dnes IV. 1962, Brno, str. 9—19. O kongresu v Amsterdamu pak čl. Frant. Hrbaty *Amsterodamský protiválečný kongres v roce 1932*, sborník „O revoluční jednotu československého dělnického hnutí“, Acta Univers. Carolinae, Praha 1961, str. 93—126. Dále Fr. Hrbata *Evropský protifašistický sjezd v roce 1933*, ČsCH 1960/2, str. 134—161.
- ²⁰ „Dělnická rovnost“, 17. 9. a 29. 9. 1933.
- ²¹ Muzeum dělnického hnutí Brněnska, sbírka A 4/355.
- ²² „Dělnická rovnost“, 14. 4. 1934.
- ²³ SAB, B 40, 1-K, f. 420, čj. 5.951 a čl. 18.060 a 18.016, dále f. 426, č. 5.951. Též „Dělnická rovnost“ 17. 4. 1934.
- ²⁴ Richard F l e i s c h n e r, *Pozor, vysoké napětí!*, Index 1934, str. 115/6.
- ²⁵ SAB, B 40,1-K, f. 430, čj. 29956.
- ²⁶ SAB, B 40, f. 217, čj. 21.568.
- ²⁷ SAB, B 40, 1-K, f. 428, čj. 20.240.
- ²⁸ SAB, B 40, f. 217, čj. 21.568.
- ²⁹ A. M ó d, *400 let bojů za nezávislost Maďarska*, SNPL, Praha 1955, na str. 499.
- ³⁰ SAB, B 40, 1-K, f. 426, čj. 9.845.
- ³¹ „Tvorba“, 1936, č. 14, čl. K. Kavana „Constantinescu a Paukerová“.
- ³² SAB, B 40, f. 246, čj. 4.201.
- ³³ „Index“, 1935, č. 9., nebo „Moravský přítel lidu“, 21. 11. 1935.
- ³⁴ „Index“, roč. 1936 (VIII). Též SAB, B 40, f. 426, čj. 4.201.
- ³⁵ SAB, B 40, f. 246, čj. 4.201, nebo „Moravská rovnost“, 23. 6. 1936.
- ³⁶ Viz o tom práce Fr. K r u ž í k a *Českoslovenští dobrovolníci v národně-revoluční válce španělského lidu 1936—1939*, sb. Historie a vojenství 1955, č. 4., str. 413—443. Dále H. V a j s o v á, *Národno-revoluční vojna vo Španielsku v rokoch 1936—1939 a jej ohlas v ČSR*. Historický časopis SAV, 1955, č. 2., str. 153.
- ³⁷ SAB, B 40, f. 270, čj. 15.644.
- ³⁸ SAB, B 40, f. 276, fol. 2987.
- ³⁹ „Index“. Vzpomínkový sborník B. Václavka 1897—1957, Brno 1957.
- ⁴⁰ SAB, B 40, f. 318.
- ⁴¹ Pozoruhodné jsou názvy jednotlivých přednášek: „Kulturní dílo demokratického Španělska“, „Myšlenka pokroku ve španělském umění“, „Hospodářská situace demokratického Španělska“, „Pozemková reforma ve Španělsku“, „Náboženská otázka ve Španělsku“, „Duše Španělska v lidové písni“ atd. Viz „Moravská rovnost“, 2. 3. 1937.
- ⁴² „Moravská veřejnost“, 28. 9. 1937.
- ⁴³ „Moravská rovnost“, 15. 2. 1938.
- ⁴⁴ Viz „Index. Vzpomínkový sborník . . .“, str. 67.
- ⁴⁵ Tamtéž.
- ⁴⁶ „Moravská rovnost“, 21., 23., 27. 5. 1937.
- ⁴⁷ SAB, B 40, 1-K, f. 440, čj. 501.
- ⁴⁸ „Moravská rovnost“, 25. 11. 1936.
- ⁴⁹ SAB, B 40, f. 276, čj. 2.987. Též „Moravská rovnost“, 9. 1. 1937.
- ⁵⁰ Tamtéž.
- ⁵¹ SAB, B 40, f. 265, čj. 10.163. Též „Moravská rovnost“, 27. 7. 1937..
- ⁵² Tamtéž. Rovněž „Moravská rovnost“, 9. 10. 1937. Stejně SAB, B 40, f. 270, čj. 15644/37.
- ⁵³ „Moravská rovnost“, 13. 1. 1938.
- ⁵⁴ SAB, B 40, f. 276, čj. 2.987. Též „Moravská rovnost“, 17. 2. 1938.
- ⁵⁵ Tamtéž. Stejně „Moravská rovnost“, 4. 6. 1937, 5. 8. 1937, 30. 6. 1937.

⁵⁶ SAB, B 40, f. 270, čj. 15.644.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ „Tvorba“, r. 1937, č. 46.

⁵⁹ SAB, B 40, f. 276, čj. 2.987.

⁶⁰ „Index. Vzpomínkový sborník . . .“, str. 67—68.

⁶¹ „Moravská rovnost“, 28. 4. 1938. Též časopis „Španělsko“, 1938, č. 2.

⁶² SAB, B 40, f. 274, čj. 1.025 a f. 276, čj. 2.987.

⁶³ SAB, B 40, f. 283, čj. 11736.

⁶⁴ Na tuto pestrost a rozmanitost v kladných vztazích části našeho lidu a levicové inteligence vůči SSSR ukazuje výběr archivních fondů z dokumentů Státního archivu v Brně 1961 pod názvem *Československo-sovětské vztahy v letech 1918—1938*, autoři M. Vymlátilová a J. Obršlík. Jde zde o údaje o schůzích, přednáškách, článcích, kulturních stycích, o hmotné pomoci, o vzájemných návštěvách, o boji za uznání SSSR de jure, o mírové politice a ochraně ČR ze strany SSSR, o vystěhovalectví do SSSR, o činnosti Společnosti pro hospodářské a kulturní styky s Novým Ruskem (SSSR), o Svazu přátel SSSR atd.

⁶⁵ Viz o tom J. B. Svěček *Národní umělec Jiří Kroha*, SNKLHU, Praha 1960, nebo publikace *Na hrubách demokracie*, Brno 1934.

⁶⁶ SAB, B 40, 1-K, F. 423, čj. 28715.

⁶⁷ Např. „Index“, 1934, č. 7, str. 74—76.

⁶⁸ SAB, B 40, f. 222, čj. 43232.

⁶⁹ SAB, B 40, f. 223, čj. 4783.

⁷⁰ SAB, B 40, f. 223, čj. 47314.

⁷¹ SAB, C 57, kart. 194.

⁷² SAB, B 40, f. 259, čj. 1598.

⁷³ SAB, B 40, f. 276, čj. 2.987. Též „Moravská rovnost“, 9. 11. 1937.

⁷⁴ Tamtéž. Rovněž SAB, B 40, f. 269, čj. 14.564.

⁷⁵ Viz G. Riedel v čl. *Několik vzpomínek na ARS*, „Index. Vzpomínkový sborník“.

⁷⁶ „Moravská rovnost“, 23. 8. a 29. 8. 1938.

⁷⁷ „Moravská rovnost“, 27. 8. 1936.

⁷⁸ SAB, B 40, f. 248, čj. 6.331. Též „Moravská rovnost“, 15. 5. a 17. 10. 1936.

⁷⁹ SAB, B 40, f. 244, čj. 1.262.

⁸⁰ Prohlášení podepsali:

profesoři a docenti university Masarykovy:

dr. In. A. Bláha, dr. V. Čupr, dr. L. Drastich, dr. J. L. Fischer, dr. Jos. Frejka, dr. Vl. Groh, dr. Vl. Helfert, dr. B. Havránek, dr. J. Hybášek, dr. R. Jakobson, dr. H. Jarník, dr. J. Macůrek, dr. J. Maršálek, dr. V. Neumann, dr. F. Ninger, dr. J. Podpěra, rektor, dr. L. Seifert, dr. J. Sahánek, dr. B. Slavík, dr. F. Stiebitz, dr. F. Trávníček, dr. A. Trýb, dr. J. Tvrdlý, dr. V. Ulehla, dr. F. Wolmann, dr. B. Zahálka, dr. J. Zahradníček, dr. L. Zatočil; profesoři a docenti Vysoké školy technické Eduarda Beneše:

Ing. J. Bažant, dr. V. Bubeník, rektor, ing. Vl. Fischer, dr. J. Hronec, ing. dr. K. Hruban, dr. J. Kříženecký, dr. J. Klíma, dr. M. Krondl, dr. Vl. Křivánek, ing. dr. Ad. Liebscher, dr. Vl. Novák, dr. F. Pišek, ing. dr. J. Sekla, dr. B. Vlček, dr. L. Záruba.

Architekti a malíři:

Řich Brun, dr. Z. Drobná, Fr. Foltýn, Kar. Jílek, Fr. Kaláb, Jar. Král, Vil. Mužík, ing. Podrábský, L. Rado, Fr. Srp.

Členové Zemského divadla v Brně:

J. Škoda, šéf činohry, Ant. Balatka, K. Blahovec, Jiř. Čermáková, Vl. Fabiánová, Fr. Forman, Zd. Graňová, Jos. Horňák, K. Hospodský, K. Hüger, Fr. Klika, A. Klimeš, H. Krtičková, F. Kuranda, J. Kurandová, J. Lázníčková, V. Leraus, J. Lokša, O. Lukeš, K. Mál, M. Nedbal, Ant. Novotná, M. Pavelková, Jos. Skřivan, Th. Strejcius, Fr. Šlégr, J. Urbánková, O. Zwachová.

Z jiných:

dr. V. Bednářová, předs. Ženské ligy pro mír a svobodu, F. Břenek, jedn. ÚSJU, dr. B. Ečer, náměstek starosty, JUDr. Řich. Fleischner, ing. dr. Jos. Hrubý, dr. J. Křivánek, předs. ÚSSU, ing. Fr. Polanský, dr. O. Schütz, předs. ligy pro lidská práva, Albína Šilhová-Škrétová, prof. V. Tuček, předs. RUP, E. Vitek, předs. Volné myšlenky.

Viz *Index*, 1938, č. 1., str. 2.

⁸¹ Tamtéž, čl. Vl. Helferta *Boj o německé divadlo brněnské*. Též „Moravská rovnost“, 12. 5. a 17. 4. 1938.

- ⁸² „Moravská rovnost“, 28, 4. 1938.
⁸³ Viz čl. J a r. S ý k o r y I. m á j 1938 na Brněnsku, Sborník prací Pedag. fak. UJEP v Brně, řada společen. věd č. 4, SPN Praha 1965.
⁸⁴ „Moravská rovnost“, 15. 5. 1938.
⁸⁵ Tamtéž 30. 9. 1938.
⁸⁶ „Moravská rovnost“, 14. září 1938.
⁸⁷ Muzeum děln. hnutí Brněnska (MDHB) sbírka negativů (N) sbírka negativů, č. 1274.
⁸⁸ MDHB, N 4.922. Spolek Lidová kultura existoval v Brně od 3. února 1938 a jeho vedoucími činiteli byli dr. R. Fleischner a arch. J. Kroha. — Viz též SAB, B. 40, f. 275, čj. 1793/38.
⁸⁹ MDHB, N 4.925.
⁹⁰ MDHB, N 4.923 a N 4.926.

THE LEFT-WING INTELLIGENTSIA OF BRNO IN THE STRUGGLE FOR THE DEFENCE OF THE REPUBLIC AGAINST FASCISM

The movement and activity of the left-wing progressive intelligentsia of Czechoslovakia in the 'thirties formed important components of the revolutionary forces and the anti-fascist democratic front. Especially in Brno this movement had remarkable success. In the years 1929—1933 the Left Front of Brno was the most numerous, most active and important component of the left-wing intelligentsia in the republic. It developed a rich cultural and political activity and affected the wide masses of the progressive public. Also its co-operation with the revolutionary working-class movement developed in a significant way, especially in the strike of the miners of the Rosice coalfield. Regarding these successes the state machinery resolved to stop the activity of the Left Front of Brno. The movement of the left-wing intelligentsia continued, however, in other forms and associations. It developed great solidarity with German and Austrian refugees, participated in the defence of Spanish democracy, in the Peace Movement and finally even in the defence of the republic against fascism in the years before the Munich tragedy. The main initiative in the movement of the Brno left-wing intelligentsia was taken by intellectuals who were members of the Communist Party. In the course of the various campaigns, however; this movement was enlarged to include numerous further members of the left-wing and democratically disposed intelligentsia. It was these traditions that the Cultural Revolution in Czechoslovakia after the Second World War took as its starting-point.

Translated by J. Pantůčková